UOT 316.77:001.12.18

DOI: 10.25045/jpis.v12.i1.10

Paşayeva G.N.

AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan
gulnar.amea@gmail.com

YENİ MEDIA SAHƏSİNDƏ KADR HAZIRLIĞI: BEYNƏLXALQ TƏCRÜBƏ VƏ AZƏRBAYCANDA MÖVCUD VƏZİYYƏT

Daxil olmuşdur: 25.11.2020. Düzəliş olunmuşdur: 28.12.2020. Qəbul olunmuşdur: 04.01.2021.

Məqalədə medianın cəmiyyətdə yeri və rolu, yeni media təhsilinin vəzifələri və onun tərkib hissələrinə dair aparılan araşdırmaların nəticələri təqdim olunmuşdur. Dünyada yeni medianın tədrisi sahəsində müasir vəziyyət, tanınmış jurnalistika məktəbləri və universitetlərin əsas tədqiqat sahələri araşdırılmışdır. ABŞ və Avropanın media sahəsində nüfuzlu ali məktəblərinin bakalavr və magistratura pillələrində tədris olunan fənlər, təhsil proqramları, eləcə də nəzəri biliklərə dair nümunələr təqdim olunmuşdur. Həmçinin ölkəmizdə bu istiqamətdə görülən işlər, aparıcı ali məktəblər tədqiq olunmuş, müqayisəli təhlil aparılmışdır. Bakı Dövlət Universitetinin Jurnalistika fakültəsində jurnalistikanın nəzəri və praktik problemləri, əsas inkişaf istiqamətləri ilə bağlı tədris olunan fənlər göstərilmişdir. Tədqiqat zamanı empirik və müqayisəli təhlil metodlarından istifadə olunmuşdur. Tədqiqatın aparılmasında əsas məqsəd yeni media sahəsində kadr hazırlığı ilə bağlı dünya təcrübəsini araşdırmaq və əldə olunan nəticələri, müasir təcrübəni Azərbaycanın media təhsilində tətbiq etməklə bu sahənin inkişafına nail olmaqdır.

Açar sözlər: yeni media, media təhsili, onlayn jurnalistika, jurnalistika məktəbi, informasiya cəmiyyəti.

Giriş

İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının (İKT), xüsusən, İnternetin intensiv və sürətli inkişafı, geniş tətbiqi nəticəsində cəmiyyətin bütün sferalarında köklü dəyişikliklər baş verir, ənənəvi fəaliyyət sahələri transformasiyaya uğrayır, yeni peşə sahələri meydana gəlir [1].

İKT-nin ən çox nüfuz etdiyi fəaliyyət sahələrindən biri də mediadır. İnformasiya axını o qədər ziddiyyətli və müxtəlifdir ki, onu müstəqil şəkildə anlamaq mümkün deyil. Müasir İKT vasitələri medianın insanların ictimai-siyasi və mədəni həyatına təsirini əhəmiyyətli şəkildə artırır. Məlumdur ki, kütləvi informasiya vasitələri (KİV) insan şəxsiyyəti və şüurunun formalaşmasında da güclü psixoloji təsir gücünə malikdir. Çünki ilk növbədə, KİV cəmiyyətdə gedən informasiyalaşdırma prosesinin müxtəlif mərhələləri və tərəflərinə təsir göstərir, rəqəmsal inqilabın meydana çıxmasına səbəb olur.

Yeni media son 10 il ərzində yeni keyfiyyət mərhələsinə qədəm qoymuşdur, bu da informasiyanın maksimum operativliyinə şərait yaradan yeni texnologiyaların inkişafı ilə bağlıdır. Jurnalistika yeni texnologiya və vasitələrlə zənginləşmiş, yeni anlayışlar, həmçinin yeni alətlərlə üzləşmişdir [2].

Kommunikasiya və informasiya sənayesində baş verən ciddi dəyişikliklərdən biri də informasiya müharibəsidir [3]. İnformasiya-psixoloji müharibəsi düşməyə fiziki hücumu nəzərdə tutan müharibə anlayışından fərqlidir. Onun məğzi insanları öz maraqlarının əksinə hərəkət etməyə vadar etməyi, insanları idarə etməyi nəzərdə tutur.

Bu gün media sahəsində cəmiyyətə təsirin populyar üsulu olan informasiya müharibəsindən geniş istifadə olunur. İntensiv qarşılıqlı informasiya müharibəsi informasiya məkanında psixoloji və ideoloji üstünlük əldə etmək məqsədilə informasiya sistemləri, proseslər və resurslara, dövlət strukturları və kütləvi kommunikasiya vasitələrinə zərər yetirilməsini, siyasi və sosial sistemlərin dağıdılmasını nəzərdə tutur [4].

Jurnalistika cəmiyyətdə insanların bir-birilə məlumat paylaşmaq ehtiyacı meydana gələn gündən bəri böyük əhəmiyyət kəsb edir [5]. İnformasiya bolluğu və mürəkkəb ideoloji-psixoloji

şəraitdə hədəf auditoriyasını düzgün seçmək, müasir texnologiyalardan istifadə edərək, eləcə də milli-mənəvi dəyərləri nəzərə alaraq xəbər hazırlamaq hər bir jurnalist üçün vacib məqamlardır. Bu mürəkkəb yolda ən mühüm vəzifə media sahəsində fəaliyyət göstərən ali məktəblərin, jurnalistika fakültələrinin, alimlərin və jurnalistlərin üzərinə düşür.

Qeyd olunan proseslər müasir dövrdə media sahəsində ciddi tədqiqatların aparılmasını, bu fəaliyyət sahəsinin tədrisi ilə bağlı beynəlxalq təcrübənin araşdırılmasını və mövcud problemlərin həllini aktuallaşdırır.

Yeni media təhsilinin vəzifələri

Bu gün dünyada informasiya qarşılıqlı təsirinin yeni modeli kimi meydana çıxan yeni media vasitələri cəmiyyətin informasiya tələbatını ödəməklə məşğuldur. Buraya televiziya kanalları, informasiya agentlikləri, radio, qəzet və jurnallar, İnternetdə fəaliyyət göstərən xəbər saytları, sosial şəbəkələr, bloqlar və s. aiddir. Bu informasiya axını arasında hansı xəbərin doğru, hansı xəbərin yanlış olduğunu seçmək müasir jurnalistikanın əsas problemlərindəndir. Çünki KİV cəmiyyətdə böyük təsiredici funksiyaya malikdir [6].

Yeni media təkcə informasiyanın ötürülməsi üsullarının texniki inkişafının nəticəsi deyil, həm də bir mədəniyyət fenomenidir [7].

Bu gün mürəkkəb bir sistem kimi formalaşan media müasir cəmiyyətin, hökumətin və ictimai qurumların milli və qlobal səviyyədə ünsiyyət mühitinə çevrilib [8].

Beləliklə, yeni media inkişaf edən kompüter, İnternet və mobil texnologiyası ilə ortaya çıxan, istifadəçilərin zamandan və məkandan asılı olmayaraq azad bir şəkildə interaktiv olaraq ünsiyyətdə olduqları bir ortamdır [2].

Müasir media tədqiqatçıları yeni media sistemini əsas etibarilə konvergensiya, rəqəmsallaşma, interaktivlik kimi proseslərlə təsvir edirlər. Müasir informasiya mühiti artıq media kontentinin yaradıcısı deyil, istifadəçisi tərəfindən idarə olunur.

Şəkil 1. Yeni medianın əhatə dairəsi

Dünyada genişmiqyaslı kommunikativ inqilabların baş verməsi insan şüurunun medianın manipulyasiyasından qorunması problemini kəskinləşdirir. Belə olan halda media təhsilinin zəruriliyi ortaya çıxır [9].

Media təhsili KİV-in (mətbuat, televiziya, radio, kino və s.) qanunauyğunluqlarının öyrənilməsinə nəzərdə tutan pedaqoji istiqamətlərdən biri kimi müəyyən edilir. Onun əsas vəzifəsi müasir informasiya şəraitində müxtəlif məlumatların qavranılmasını, informasiyanın insan psixologiyasına təsirinin nəticələrini təhlil etməyi, texniki vasitələrin köməyi ilə ünsiyyət üsullarına yiyələnməyi öyrətməkdir.

Media təhsili müasir dünyada KİV ilə əlaqə mədəniyyətinin formalaşdırılması, yaradıcı, kommunikativ bacarıqlar, kritik düşüncə, interpretasiya bacarığının öyrədilməsi, eləcə də media mətnlərinin təhlili və qiymətləndirilməsini ehtiva edir.

Yeni medianın tədrisi sahəsində dünya təcrübəsi

Bu gün dünyada media sahəsində təhsil verən, kütləvi informasiya vasitələrinə dair bilik və bacarıqları tədris edən yüzlərlə ali məktəb fəaliyyət göstərir. Bu sahədə çoxillik təcrübəyə malik ölkələrdən biri də ABŞ-dır. ABŞ-da jurnalistikanın tədrisinə dair 450-dən çox proqram mövcuddur [10].

Bu ölkədə fəaliyyət göstərən jurnalistika məktəblərində tələbələr jurnalistikanın tarixi, prinsipləri, funksiyaları ilə yanaşı, texnologiyanın tarixini də öyrənirlər. Bundan əlavə medianın öyrənilməsinə kompleks yanaşma, nəzəri biliklər və müasir təcrübə əldə edirlər.

ABŞ-in ən nüfuzlu ali məktəblərindən biri Kolumbiya Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən Jurnalistika məktəbidir (Columbia University Graduate School of Journalism). Bu məktəb jurnalistikanın bütün istiqamətləri üzrə mütəxəssislər hazırlayır. Hazırda o, ABŞ-da müxbir və redaktorların hazırlığı üzrə əsas mərkəz hesab edilir. Qeyd etmək lazımdır ki, nüfuzlu “Pulitser” mükafatının sahiblərinin əksəriyyəti məhz burada təhsil alıblar. Bu ali məktəbdə 3 proqram üzrə tədris həyata keçirilir:

- tədqiqat sahələri;
- magistratura;
- doktorantura;

Tədqiqat sahələrinə aşağıdakı istiqamətlər aiddir:

- incəsənət;
- radio;
- biznes;
- beynəlxalq;
- tədqiqat;
- multimedia;
- siyasət;
- elm;
- yazı.

Kolumbiya Jurnalistika Məktəbində jurnalistika və kompüter elmləri proqramı, xəbər istehsalı və rəqəmsal KİV-in texniki aspektləri üzrə bacarıqlara malik olan yeni nəsil peşəkar jurnalistlər hazırlanır, beynəlxalq əlaqələr, iqtisadiyyat, statistika və ölkəşünaslığa dair kurslar keçilir. Burada tələbələr həm jurnalistika, həm də beynəlxalq əlaqələr üzrə magistratura dərəcəsi almaq imkanına malikdirlər [11].

ABŞ-da fəaliyyət göstərən nüfuzlu jurnalistika məktəblərindən biri də Texas Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən Jurnalistika məktəbidir. Bu məktəb 1914-cü ildən fəaliyyət göstərir və dünyanın jurnalistika sahəsində təhsil verən ən tanınmış müəssisələrindən biridir. Hazırda məktəbin məzunları “The New York Times”, “The Washington Post”, “Reuters”, “ProPublica”, “The Texas Tribune”, “ESPN”, “NBC News” və “CBS News” kimi dünyanın tanınmış mətbuat orqanlarında fəaliyyət göstərilir. Bu günədək məktəbin məzunları arasında 25 “Pulitser” mükafatı

sahibi vardır. Məktəbdə həm bakalavr, həm magistr, həm də doktorantura proqramı mövcuddur. Burada etika və media hüququna dair müstəqil kurslar da fəaliyyət göstərir.

Bakalavr təhsil pilləsində tələbələrə aşağıdakı istiqamətlərdə dərslər tədris olunur:

- Mobil proqramların dizaynının işlənməsi və layihələndirilməsi;
- Veb və mobil proqramlaşdırma;
- Məlumatların vizuallaşdırılması, sosial şəbəkələr və multimedia;
- Jurnalistika, Cəmiyyət və Vətəndaş jurnalistikası;
- Jurnalistikada etika;
- Media menecment;
- Gender və xəbər;
- Biznes və maliyyə jurnalistikası.

Məktəbin peşəkar magistratura proqramına yazı və hesabat, vizual jurnalistika, media hüququ, sosial media jurnalistikası, jurnalistikada peşəkar təcrübə, mədəniyyət, əyləncə, idman, beynəlxalq jurnalistika, jurnalistika üçün veb-dizayn, jurnalistika üçün mobil proqramlaşdırma, tədqiqat jurnalistikası, onlayn və çap jurnalistikası daxildir.

Texas Universitetinin tələbələri üçün bir neçə ölkənin jurnalistləri ilə birgə yay aylarında xaricdə jurnalistika təhsili almaq üçün xüsusi proqram da mövcuddur [12].

Böyük Britaniyanın London Jurnalistika Məktəbi (LJM) müasir media təhsili sahəsində tanınmış məktəblərdən biridir. Burada sərbəst dərslər və yaradıcı yazı kursları üzrə distant təhsil, axşam dərsləri və doktorantura kursları təqdim olunur.

LJM-nin distant kursları jurnalistika və yaradıcı yazı üzrə bütün aspektləri əhatə edir. Doktorantura kurslarına isə xəbərlər, azadlıq, media hüquqları, yayım və İnternet jurnalistikası daxildir. Hər ilin avqust ayında bu ali məktəbdə 4 həftəlik yay məktəbi təşkil olunur, il boyu isə axşam dərsləri və gündüz qısa kursları keçirilir. LJM-nin yay məktəbində xəbər və xəbəryazma, reportaj, peşəkar etika, televiziya və radio jurnalistikası, idman, müsahibə, bloq fəaliyyəti və s. fənlər tədris olunur [13].

Almaniya dünyada jurnalistika sahəsində öz obyektivliyi və düzgünlüyü ilə seçilən ölkələrdəndir. Bu ölkədə 4 il ərzində media təhsilinin əsasını nəzəriyyə və praktikanın vəhdəti təşkil edir. Jurnalistika fakültəsinin tələbələrinə jurnalistikanın tarixi, kommunikasiyanın əsasları, statistika, KİV-in hüquqi tənzimlənməsi, siyasət, iqtisadiyyat, məlumatların toplanması və digər çoxaspektli istiqamətlər tədris edilir. Tələbələr tədris illərində mətnlər, radioverilişlər hazırlayır, televiziya süjetləri çəkir, həmçinin Almaniyanın media orqanlarında təcrübə keçirlər. Media təhsili verən bir çox aparıcı universitetlərdə birinci kurslar mühazirə və seminarlarla deyil, birbaşa real praktika ilə başlayır. Bu da tələbələrin tez bir zamanda jurnalistika mühitinə, atmosferinə bələd olmağa imkan verir.

Almaniyada jurnalistika proqramı üzrə təhsil almaq istəyən şəxslər üçün ali məktəblərdən asılı olaraq müxtəlif müsabiqə şərtləri və seçim kriteriyaları mövcuddur. Bir çox universitetlərdə jurnalistika ixtisası üzrə qəbul olmaq üçün heç bir peşəkar tələb qoyulmasa da, bəzi ali məktəblərdə yalnız müəyyən mətbuat orqanı və ya orta məktəb klublarında təcrübəsi olan şəxslər qəbul edilir. Qəbul imtahanları universitetlərdən asılı olaraq müxtəlif formalarda həyata keçirilə bilər. Buraya ümumi təhsil testləri, yaradıcılıq tapşırıqları (reportaj hazırlamaq, hər hansı bir mətnə uyğun başlıq qoymaq, müsahibə götürmək və s.) və s. aiddir.

Ölkədə jurnalistika təhsili almaq istəyən xarici vətəndaşlar isə alman dili üçün ən geniş yayılmış imtahan DSH, TestDaf və Goethe Zertifikat, ingilis dili üçün isə TOEFL və IELTS imtahanlarını verməlidirlər. Almaniya universitetləri təhsil almaq üçün tələbələrdən bu iki dildən birini mükəmməl bilməyi tələb edir [14].

Müstəqil Berlin Universiteti, Humboldt adına Berlin Universiteti, Vilhelm adına Vesfal Universiteti və Leypsiq Universiteti jurnalistika proqramı üzrə ən yaxşı Almaniya universitetlərindəndir.

Leypsiq Universitetinin Kommunikasiya və Media Tədqiqatları İnstitutu media sahəsində geniş təhsil proqramını təqdim edir. Burada media və kommunikasiya sahəsində 1 bakalavr və 4 magistratura proqramı təqdim olunur.

- Media və kommunikasiya (bakalavr);
- Jurnalistika (magistratura);
- Kommunikasiyanın idarə olunması (magistratura);
- Radio istehsalı (magistratura);
- Kommunikasiya və media (magistratura).

Magistratura proqramı tələbələrə jurnalistika, kommunikasiyanın idarə olunması, radio istehsalı və media tədqiqatları sahəsində ixtisaslaşmaq imkanı verir.

Almaniyanın Leypsiq Universitetinin Kommunikasiya və Media Tədqiqatları İnstitutu aşağıdakı şöbələrdən ibarətdir:

- Tarixi və sistemik kommunikasiya və media elmləri;
- Kommunikasiya və media sahəsində empirik tədqiqatlar;
- Jurnalistika (çap, radio, televiziya, agentlik jurnalistikası);
- Media tədqiqatları;
- Media pedaqogika;
- İctimaiyyətlə əlaqələr və kommunikasiyanın idarə olunması.

İnstitutun Media tədqiqatları şöbəsi media araşdırmaları və media mədəniyyəti, media təhsili kimi sahələri əhatə edir. Tələbələr həm bu sahələrdən birini, həm də onların birləşməsini seçmək imkanına malikdirlər. Bu şöbə istehsal, məhsul, radio, televiziya, onlayn jurnalistika, audio-vizual media, multimedia və digər aspektləri əhatə edir.

Elmi tədqiqat və təlim sahələrinə ümumi kommunikasiya tədqiqatları, beynəlxalq kommunikasiya və media siyasəti, kommunikasiya və media hüququ, media etikası, nəzəriyyələr və ictimai fikir aspektləri daxildir [15].

Rusiya Federasiyası da jurnalistika sahəsində böyük təcrübəyə malik ölkələrdən biridir. Ölkədə Moskva Dövlət Universiteti, Moskvanın Beynəlxalq Əlaqələr üzrə Dövlət İnstitutu, Rusiya Dövlət Humanitar Universiteti, Sankt-Peterburq Dövlət Universiteti və digər ali məktəblərdə ənənəvi və yeni medianın tədrisini həyata keçirən jurnalistika fakültələri fəaliyyət göstərir.

1947-ci ildə Rusiyanın Moskva Dövlət Universitetində Jurnalistika fakültəsi açılmışdır. Hər il təxminən 4 minə yaxın tələbə burada təhsil alır. Rusiyanın ən böyük jurnalistika fakültəsidir və ölkənin müasir media sənayesi üçün peşəkar kadr hazırlığını həyata keçirir. Fakültə Rusiyanın KİV və kommunikasiya ixtisası üzrə dünyada ən yaxşı 150 universitetin yer aldığı “QS World University Rankings by Subject” reytinginə daxil olan yeganə Jurnalistika fakültəsidir. Universitetin bakalavr pilləsində televiziya və qəzet jurnalistikası, radiojurnalistika, fotojurnalistika, İnternet-jurnalistika, mediabiznes, jurnalistikanın sosiologiyası, KİV-in dizaynı, reklam, ictimaiyyətlə əlaqələr və digər istiqamətlərdə fənlər tədris olunur.

Fakültədə 13 kafedra fəaliyyət göstərir:

- Xarici jurnalistika və ədəbiyyat;
- KİV-in hüquqi tənzimlənməsi;
- Rus ədəbiyyatı və jurnalistikasının tarixi;
- Ədəbi-bədii kritika və publisistika;
- Yeni media və kommunikasiya nəzəriyyəsi;
- Dövri mətbuat;
- Redaksiya-nəşriyyat işləri və informatika;
- İctimaiyyətlə əlaqələr və reklam;
- Kütləvi kommunikasiyaların sosiologiyası;
- Rus dilinin stilistikası;

- Televiziya və radioaparıcılıq;
- KİV-in nəzəriyyəsi və iqtisadiyyatı;
- Fotojurnalistika və KİV texnologiyaları.

Fakültənin magistratura pilləsində isə 5 proqram – televiziya jurnalistikası, müasir jurnalistika nəzəriyyəsi və texnologiyası, beynəlxalq əlaqələrdə media kommunikasiya, rəqəmsal media nəzəriyyəsi və iqtisadiyyatı və strateji kommunikasiyalar üzrə hazırlıq həyata keçirilir [16].

Aşağıdakı cədvəldə tədqiqat obyekti olan ölkələrdə yeni medianın tədrisi üzrə dünya təcrübəsi təsvir olunmuşdur.

Cədvəl 2. Yeni medianın tədrisi üzrə dünya təcrübəsi

ÖLKƏLƏR	BAKALAVR	MAGİSTRATURA
ABŞ	Multimedia, jurnalistika və kompüter elmləri, rəqəmsal KİV, media menecment, vətəndaş jurnalistikası, sosial şəbəkələr	Vizual jurnalistika, media hüququ, sosial media jurnalistikası, jurnalistika üçün veb-dizayn və proqramlaşdırma, onlayn jurnalistika
ALMANİYA	Kommunikasiyanın əsasları, media və kommunikasiya, media pedaqogika, multimedia, audiovizual media	Kommunikasiyanın idarə olunması, kommunikasiya və media
BÖYÜK BRİTANİYA	Media hüquqları, internet jurnalistikası, bloq fəaliyyəti	Yeni media nəzəriyyəsi, media dizaynı
RUSİYA	Media-biznes, internet jurnalistika, foto-jurnalistika, KİV-in dizaynı	Yeni media və kommunikasiya nəzəriyyəsi, rəqəmsal media nəzəriyyəsi, strateji kommunikasiyalar, media kommunikasiya

Azərbaycanda medianın tədrisinə dair təcrübə

Jurnalistika ölkəmizdə də hər zaman seçilən və kifayət qədər nüfuzu olan sənət istiqamətlərindən sayılır. Bakı Dövlət Universitetinin peşəkar kadr hazırlığı sistemində jurnalistika təhsilinin öz tarixi yeri və mövqeyi var [17]. 1945-ci ildən Filologiya fakültəsi nəzdində yaradılan jurnalistika şöbəsi 25 il bir kafedra – Jurnalistikanın nəzəriyyəsi və təcrübəsi kafedrası ilə təmsil olunmuşdur. 1969-cu ildə jurnalistika şöbəsi fakültəyə çevrilmişdir. Hazırda fakültədə tədris, elmi-metodik mərkəz kimi 4 kafedra fəaliyyətdədir: Yeni media və kommunikasiya nəzəriyyəsi (1928), Milli mətbuat tarixi (1971), Multimedia və elektron kommunikasiya (1981), Beynəlxalq jurnalistika və informasiya siyasəti (2004) [18].

Yeni media və kommunikasiya nəzəriyyəsi kafedrasında jurnalistikanın nəzəri və praktik problemləri, əsas inkişaf istiqamətləri, müasir KİV-in tipoloji xarakteristikası araşdırılır. Kafedrada jurnalistikaya giriş, jurnalistikanın nəzəriyyəsi və təcrübəsi, KİV-in hüquqi tənzimlənməsi, çap texnikası və qəzet istehsalı, KİV-in dili və redaktənin əsasları, KİV-də menecment və reklam, fotojurnalistika, jurnalistika və cəmiyyətin informasiya təhlükəsizliyi,

kommunikasiya mədəniyyəti, onlayn jurnalistika, yeni media jurnalistikası, ədəbi-bədii tənqid və s. kimi fənlər tədris olunur.

Beynəlxalq jurnalistika və informasiya siyasəti kafedrasında xarici ölkələrin jurnalistikası tarixi, jurnalistika və müasir dövrün global problemləri, yeni dünya jurnalistikası, sosial media (seçmə fənn), demokratik dövlətlərin radio və televiziya, beynəlxalq jurnalistika və digər fənlər tədris olunur.

Milli mətbuat tarixi kafedrasında jurnalistika tarixinin müasir problemləri, jurnalistika elminin tarixi və inkişafı, informasiya cəmiyyətində jurnalistika, dövrü nəşrlərin öyrənilməsi metodikası, klassik publisistik irsin toplanması və nəşri metodikası, Azərbaycan jurnalistika tarixi elmi tədqiqatlarda, Azərbaycanda jurnalistika məktəbləri, Azərbaycanda söz və mətbuat azadlığı problemi, Azərbaycan mətbuatı və tarixi gerçəklik, dövlət və KİV münasibətləri (tarixi inkişaf kontekstində), klassik publisistika və müasirlik, Azərbaycanda siyasi jurnalistika fənləri keçilir.

Multimedia və elektron kommunikasiya kafedrasında radio-televiziya texnikası və verilişlərin istehsalı, radio jurnalistikası, televiziya jurnalistikası, jurnalistin nitq mədəniyyəti, radioda praktik iş, TV proqramlarının menecmenti, televiziya sənədli film, televiziya praktik iş və s. istiqamətlərində dərslər aparılır.

Jurnalistika fakültəsinin nəzdində tədris studiyası və elmi tədqiqat laboratoriyası da fəaliyyət göstərir. Tədris tele-radio studiyasının yaradılmasında əsas məqsəd tələbələrə praktik işə cəlb etmək, nəzəri biliklərin işdə tətbiqinə yardımçı olmaq, yaradıcılıq vərdislərini cəmləməkdir. “Jurnalistika” Elmi-tədqiqat laboratoriyasının əsas məqsədi isə KİV sahəsində toplanan yaradıcılıq təcrübəsini elmi-nəzəri və praktiki cəhətdən ciddi təhlilə cəlb etmək, Azərbaycan milli mətbuat tarixində qazanılmış zəngin təcrübəni dərinlən araşdırıb ondan bəhrələnmək, dünya informasiya qaynaqlarından faydalanmaqdan ibarətdir.

Fakültənin magistratura pilləsində 7 ixtisaslaşma aparılır: “Radiotelejurnalistika”, “RTV yayım menecmenti”, “Media və kommunikasiya sistemləri”, “Beynəlxalq jurnalistika”, “Jurnalistikanın nəzəriyyəsi”, “Publisist jurnalistika”, “Mətbuat tarixi”.

Müasir dövr Azərbaycan jurnalistikasının sənətkarlıq problemləri, XXI əsrdə televiziya və radiojurnalistikası: meyllər, perspektivlər, Azərbaycan jurnalistikası tarixinin problemləri və beynəlxalq jurnalistikanın aktual problemləri ümumilikdə fakültənin əsas istiqamətləridir.

Təhsil bakalavr və magistratura pillələri üzrə azərbaycan (əyani və qiyabi), rus (əyani) və ingilis (əyani) dillərində aparılır.

Azərbaycanda jurnalistikanın tədrisi ilə məşğul olan ali məktəblərdən biri də Bakı Slavyan Universitetidir. Burada jurnalistika bir fənn kimi 2005-2006-cı tədris ilində Filologiya fakültəsinin Azərbaycan ədəbiyyatı kafedrasının nəzdində tədris edilməyə başlamışdır. 2009-cu ildə həmin fakültədə Jurnalistika şöbəsi, 2010-cu ildə isə Jurnalistika kafedrası yaradılmışdır.

Kafedrada “Yeni media” və “Fotojurnalistika” laboratoriyaları, yeni kompüterlər, fotoaparatlar, videokameralar və s. ilə təchiz edilmiş otaqlarda tələbələrə KİV-də İKT-dən effektiv istifadə üsulları öyrədilir.

Jurnalistika kafedrasında “Araşdırma jurnalistikası”, “Jurnalistika və ictimaiyyətlə əlaqələr”, “Yeni media”, “Sosial jurnalistika”, “Fotojurnalistika” sahələri üzrə elmi bazanın genişləndirilməsinə xüsusi önəm verilir. Tələbələrə Azərbaycan jurnalistikası tarixi, radio və televiziya jurnalistikasının əsasları, televiziya tənqidi, aparıcılıq sənətinin əsasları, teleşəbəkədə etika, tok-şou proqramların təşkili, radiojurnalistika, informasiya müharibələri, nitq mədəniyyəti, KİV-in texnika və texnologiyası, KİV-də marketing və reklam, idman jurnalistikası, dil və üslub, ədəbi redaktə, xarici ölkələrin jurnalistika tarixi kimi fənlər tədris edilir [19].

Azərbaycan Dillər Universitetinin Filologiya və Jurnalistika fakültəsinin tədris proqramına xarici dillərlə yanaşı, beynəlxalq jurnalistika, üslubiyyat, nitq mədəniyyəti, ölkəşünaslıq, jurnalist etikas, radio jurnalistika, fotojurnalistika və seçmə fənlər daxildir [20].

Nəticə

Məlumdur ki, bu gün media cəmiyyətin inkişafında, insanların ictimai-siyasi mövqeyinin formalaşmasında və ölkənin dünyaya tanidilmasında mühüm rol oynayır. Bu da jurnalistika sahəsində fəaliyyət göstərən mütəxəssislərdən yüksək peşəkarlıq, kütləvi informasiya vasitələrinə dair dərin biliklər, eyni zamanda müasir İKT vasitələrindən sərbəst istifadə bacarıqları tələb edir.

Jurnalistika sahəsində baş verən köklü dəyişikliklər və yeni medianın yaranması jurnalistlərin iş prinsipini də tamamilə dəyişib. Rəqəmsallıq, interaktivlik, sərbədsiz paylaşmaq və fikir bildirmək kimi anlayışların vüsət alması vətəndaş jurnalistikasının meydana gəlməsinə səbəb olub.

Müasir dövrün jurnalistləri təkcə jurnalistikanın təməl prinsiplərini deyil, həm də ən yeni media formaları və onların ənənəvi KİV-ə effektiv integrasiyasını tədqiq etməli, informasiya bolluğu şəraitində uyğun kontent hazırlamağı, ondan düzgün istifadə etməyi, dünyada İKT sahəsində baş verən ən son yenilikləri işıqlandırmağı bacarmalıdır. Bloq, sosial media, axtarış saytları, vikipediya və mobil əlavələr kimi yeni media alətlərinə integrasiya etmək də yeni dövr jurnalistlərinin peşə fəaliyyətinə daxil olmalıdır.

Qeyd olunan proseslər bu gün media sahəsində bir sıra yeni ixtisasların meydana gəlməsinə gətirib çıxarıb. Aparılan tədqiqatların nəticələri göstərir ki, inkişaf etmiş və jurnalistikanın tədrisi sahəsində qabaqcıl təcrübəyə malik ölkələrin jurnalistika fakültələrində humanitar və sosial biliklərdən əlavə, tətbiqi və analitik riyaziyyat, alqoritm və qraflar nəzəriyyəsi, şəbəkə elmləri, sosial statistika, idrak psixologiyası və s. kimi fənlərin tədrisinə də diqqət yetirilir.

Azərbaycanda medianın tədrisi ilə bağlı vəziyyət isə bir qədər fərqlidir. Belə ki, ölkədə ali məktəblərin jurnalistika fakültələrinin tələbələrinə tədris edilən fənlər arasında ənənəvi jurnalistikanın təsirləri daha çox müşahidə olunur. Araşdırmalar ölkənin jurnalistika təhsili sahəsində kəmiyyət yox, keyfiyyət göstəricilərinin yüksəldilməsi üçün aşağıdakı tədbirlərin həyata keçirilməsini zəruri edir:

- Jurnalistika təhsili sahəsində İKT yönümlü yüksəkixtisaslı kadrların hazırlanması;
- Yeni medianın tədrisi prosesində nəzəri biliklərlə yanaşı, praktiki biliklərin də tədrisinin genişləndirilməsi;
- Media sahəsində təhsil alan tələbələrin dünyanın inkişaf etmiş ölkələrində təcrübə keçmələri üçün şəraitin yaradılması;
- Jurnalistika fakültələrində ayrı-ayrı sahələr üzrə (məsələn, iqtisadiyyat, siyasət, hüquq və s.) ixtisaslaşma prosesinin həyata keçirilməsi;
- Jurnalistikanın tədrisinə gənc, beynəlxalq təcrübəyə malik, yüksəkixtisaslı mütəxəssislərin cəlb edilməsi;
- Dünyanın nüfuzlu media vasitələrindən (“The New York Times”, “The Washington Post”, “Reuters” və s.) əldə olunmuş nümunələr əsasında praktiki dərslərin keçirilməsi;
- Jurnalist kadrların hazırlığında dil biliklərinin tədrisi;
- Jurnalistika fakültələrinin maddi-texniki bazalarının gücləndirilməsi;
- Yeni media kurslarının təşkili və sertifikatlaşdırma;
- Yeni medianın tədrisi ilə bağlı dərslərin hazırlanması.

Qeyd edək ki, bu təkliflərin həyata keçirilməsi üçün media və media təhsili sahəsində dünya təcrübəsinin dərinəndən araşdırılması, müvafiq təcrübənin ölkəmizdə tətbiqi istiqamətində kompleks tədbirlərin görülməsi və KİV sahəsində çalışan mütəxəssislərin birgə fəaliyyəti qarşıda duran əsas vəzifələrdəndir.

Ədəbiyyat

1. Əliquliyev R.M., Mahmudov R.Ş. İnternet-medianın meydana gəlməsi və inkişafı: əsas istiqamətlər və xüsusiyyətlər, Ekspres-informasiya, İnformasiya cəmiyyəti seriyası, Bakı, “İnformasiya Texnologiyaları” nəşriyyatı, 2012, 59 s.
2. Yeni media, ənənəvi media anlayışları, <https://www.dilanova.wordpress.com/2013/10/27/yeni-media-ənənəvi-media-anlayislar/>
3. Лисичкин В.А., Шелепин Л.А. Война после войны: Информационная оккупация продолжается. 2005, 392 с.
4. Информационная война, <https://www.mindmeister.com/1022599463>
5. Wahl-Jorgensen K., Hanitzsch T. The Handbook of Journalism Studies, 2009, 445 p.
6. Ozyumenko V.I. Media Discourse in an Atmosphere of Information Warfare: From Manipulation to Agression // Russian Journal of Linguistics, 2017, pp. 203–220.
7. Теория журналистики в России, http://jf.spbu.ru/upload/files/file_1524219848_8856.pdf
8. McQuails D. Mass Communication Theory, London, Sage, 6th ed, 2010, 632 p.
9. Коханая.О.Е, Медиаобразование как фактор информационной безопасности общества, «Вестник Московского государственного университета культуры и искусств», 2011, с. 182-187.
10. Образование в США в области медиа, <https://www.hotcourses.ru/study-in-usa/subject-guides/media-education-in-the-usa>
11. Columbia Journalism School, <https://www.journalism.columbia.edu>
12. The University of Texas, School of Journalism, <https://www.journalism.utexas.edu>
13. The London School of Journalism, <https://www.lsj.org>
14. Журналистское образование в Германии, <http://www.allterra.ru/articles/2760/>
15. Institute of Communication and Media Studies, <http://www.kmw.uni-leipzig.de/en/institute/about-the-institute.html>
16. Факультет журналистики МГУ, <https://www.msu.ru/info/struct/dep/journ.html>
17. Əlizadə Y., Azərbaycanca ali jurnalistika təhsili, Azərbaycan qəzeti, 28 oktyabr, 2009, http://www.anl.az/down/meqale/azerbaycan/azerbaycan_oktyabr2009/94019.ht
18. Bakı Dövlət Universiteti, Jurnalistika fakültəsi, <http://www.journalism.bsu.edu.az/>
19. Bakı Slavyan Universiteti, Jurnalistika fakültəsi, <https://www.bsu-uni.edu.az/az/pulpit/4>
20. Azərbaycan Dillər Universiteti, Jurnalistika fakültəsi, <http://www.adu.edu.az/>

УДК 316.77:001.12.18

Пашаева Гюльнар Н.

Институт Информационных Технологий НАНА, Баку, Азербайджан,
gulnar.amea@gmail.com

Подготовка специалистов в области новых медиа: международный опыт и состояние в Азербайджане

В статье представлены результаты исследований, проведенных касательно места и роли медиа в обществе, задач нового медиаобразования и его составляющих. Исследованы современное состояние в области обучения новым медиа в мире, основные направления исследований известных школ журналистики и университетов. Представлены примеры дисциплин, образовательных программ, а также теоретических знаний, преподаваемых в бакалавриате и магистратуре авторитетных университетов в сфере медиа США и Европы. Также изучена работа, проделанная в этом направлении в нашей стране, исследованы ведущие университеты и проведен сравнительный анализ. Указаны дисциплины, преподаваемые на факультете «Журналистика» Бакинского государственного университета в связи с теоретическими и практическими проблемами, основными направлениями развития журналистики. В ходе исследования были использованы методы эмпирического и

сравнительного анализ. Основная цель исследования – изучить мировой опыт в области обучения новым медиа и добиться развития этой сферы путем применения полученных результатов и современного опыта в медиаобразовании в Азербайджане.

Ключевые слова: новые медиа, медиаобразование, онлайн-журналистика, школа журналистики, информационное общество.

Gulnar N. Pashayeva

Institute of Information Technology of ANAS, Baku, Azerbaijan

gulnar.amea@gmail.com

The training of specialists in the field of new media: international experience and situation in Azerbaijan

The article presents the results of research on the impact and role of media in society, the tasks of new media education and its components. The current situation in the field of teaching new media in the world, the main research areas of well-known schools of journalism and universities are studied. Examples of subjects, educational programs, as well as theoretical knowledge taught in undergraduate and master's degrees at reputable universities in the field of media in the USA and Europe are presented. It also studies the works in this field in Azerbaijan, the leading local universities and comparatively analyses them. The subjects taught at the Faculty of Journalism of Baku State University in connection with theoretical and practical problems and the main trends for the development of journalism are indicated. This study uses empirical and comparative analysis methods. The main goal of the paper is to study the world experience in the field of new media teaching and achieve the development of this sphere in Azerbaijan by applying the results and modern experience in media education.

Keywords: new media, media education, online journalism, journalism school, information society.